

ESIMENE OSAKOND

KOHTUOTSUS

Kaebus nr 37038/09
M. T. vs. Eesti

Euroopa Inimõiguste Kohus (esimene osakond), olles 26. juunil 2012 kokku tulnud kojana, kuhu kuuluvad:

esinaine Nina Vajić,
kohtunikud Peer Lorenzen,
Khanlar Hajiyev,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Linos-Alexandre Sicilianos,
Erik Møse,
ad hoc kohtunik Pavel Gontšarov,
ja *osakonna sekretär* Søren Nielsen,
võttes arvesse 13. juulil 2009 esitatud kaebust,
võttes arvesse vastustajariigi esitatud väiteid ja nendele vastuseks esitatud kaebaja väiteid,
võttes arvesse koja esinaise otsust nimetada Pavel Gontšarov *ad hoc* kohtunikuks (kohtureeglite 29. reegli lõike 1 punkt b), kuna Eestist valitud kohtunik Julia Laffranque ei saanud kohtuasja läbivaatamisel osaleda (28. reegel),
olles pidanud nõu, on vastu võtnud järgmise otsuse.

ASJAOLUD

1. Kaebuse esitas M. R. 21. oktoobril 2011 esitas ta tõendid, millest nähtus, et ta oli võtnud endale uue nime M. T. Ta on 1975. aastal sündinud Eesti kodanik, kes elab Mõras, Tartu maakonnas. Teda esindab kohtus Tallinna advokaat L. Glikman.
2. Eesti Vabariiki (edaspidi „riik”) esindab M. Kuurberg Välisministeeriumist.

A. Kohtuasja asjaolud

3. Kohtuasja asjaolud võib vastavalt poolte esitatule kokku võtta järgmiselt.

1. Väljaandmismenetlus

4. 26. novembril 2007 esitasid Ameerika Ühendriikide ametivõimud kaebaja vastu kriminaalsüüdistuse. Teda süüdistati mitmes süüteo, sh internetikelmuses (elektroonilise suhtluse kasutamine pettuse eesmärgil), altkäemaksu võtmises, kelmuses suures ulatuses Ameerika Ühendriikide vastu ja rahapesus. Süüdistused puudutasid ajavahemikku 2003. aasta aprillist kuni 2005. aasta augustini ning olid seotud kaebaja töötamisega organisatsioonis, mida rahastas Ameerika Ühendriikide valitsus teatud teenuste osutamiseks Iraagis. 27. novembril 2007 tegid Ameerika Ühendriikide ametivõimud vahistamismääruse.

5. 11. septembril 2008 esitasid Ameerika Ühendriigid Eesti ametivõimudele taotluse kohaldada kaebaja suhtes väljaandmisvahistust.

6. 17. septembril 2008 peeti kaebaja kinni. Pärast prokuröri ja advokaadi poolt esindatud kaebaja ärakuulamist võttis Harju Maakohus 18. septembril 2008 kaebaja kaheks kuuks vahi alla. Maakohtu määruses toodi üksikasjalikult välja nii Ameerika Ühendriikide poolt kaebaja vastu esitatud süüdistus kui ka tema väljaandmise õiguslikud alused. Kaebaja kinnipidamise osas märkis kohus, et on piisavalt alust arvata, et vabaduses viibides võib kaebaja menetlusest kõrvale hoida ja põgeneda. Seetõttu otsustati kaebaja vahi alla võtta. 8. oktoobril 2008 jättis Tallinna Ringkonnakohus kaebaja määruskaebuse rahuldamata.

7. 20. oktoobril 2008 saatis Välisministeerium Riigiprokuratuurile Ameerika Ühendriikide 6. oktoobri 2008. aasta taotluse kaebaja väljaandmiseks. Ministeerium märkis, et Ameerika Ühendriikide saatkond oli palunud, et kaebajat hoitaks vahi all kuni tema väljaandmiseni. 3. novembril 2008 edastati väljaandmisdokumendid Harju Maakohtule.

8. 13. novembril 2008 leidis Harju Maakohus, et kaebaja väljaandmine Ameerika Ühendriikidele on õiguslikult lubatav süüdistuste osas, mis käsitlevad internetikelmust ja kelmust suures ulatuses Ameerika Ühendriikide. Nende kuritegude eest võib karistuseks mõista maksimaalselt vastavalt kahekümne- ja kümneaastase vangistuse. Kohus tuvastas, et kõne all olevad kuriteod on loetletud 1923. aastal Eesti ja Ameerika Ühisriikide vahel sõlmitud kurjategijate vastastikuse väljaandmise lepingus ning need on karistusseadustiku alusel karistatavad ka Eestis. Altkäemaksu võtmise ja rahapesu süüdistuste osas ei olnud väljaandmine lubatav, kuna neid kuritegusid ei olnud kurjategijate väljaandmise lepingus loetletud. Maakohus leidis, et kaebaja kinnipidamine on õigustatud, ja märkis, et kaebaja võeti vahi alla kooskõlas maakohtu 18. septembri 2008. aasta määrusega. Määrusega pikendati kaebaja kinnipidamist kuni tema väljaandmiseni või kuni tema väljaandmisest keeldumise otsuse tegemiseni. Määruses märgiti ka, et puuduvad kaebaja väljaandmist välistavad asjaolud, et tema väljaandmise üldtingimused on täidetud ning et kaebaja suhtes on tehtud vahistamismäärus, mille kehtivuses ei ole kohtul põhjust kahelda.

9. Kuigi kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) kohaselt ei saa maakohtu määruse peale määruskaebust esitada, esitas kaebaja Tallinna Ringkonnakohtusse määruskaebuse. Ta kaebas muu hulgas selle üle, et maakohtu määrus ei sisaldanud põhjendusi tema kinnipidamiseks, rikkudes KrMS § 451 lõike 2 punkti 5. 29. detsembril 2008 jättis ringkonnakohus määruskaebuse läbi vaatamata. 15. mail 2009 jättis Riigikohus ringkonnakohtu määruse peale esitatud määruskaebuse rahuldamata. Riigikohus nõustus ringkonnakohtuga, et halduskohtu määrus kaebaja väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta ei kuulu edasikaebamisele, ja ei nõustunud kaebaja väitega, et edasikaebeõiguse puudumine esimese astme kohtu määruse vaidlustamiseks on põhiseadusega vastuolus.

10. Vahepeal, 20. novembril 2008, tegi Vabariigi Valitsus korralduse kaebaja väljaandmiseks.

11. 1. detsembril 2008 tühistas Tallinna Halduskohus Vabariigi Valitsuse korralduse peamiselt ebapiisavate põhjenduste tõttu ja kuna kõiki asjakohaseid asjaolusid ei olnud võetud

arvesse.

12. 12. detsembril 2008 tegi Vabariigi Valitsus uue korralduse anda kaebaja välja seoses süüdistustega kelmuses Ameerika Ühendriikide vastu suures ulatuses ja internetikelmuses. Ülejäänud süüdistuste osas väljaandmisest keelduti. Korraldust tehes kaalus Vabariigi Valitsus kaebaja kirjalikke vastuväiteid, kaebaja Justiitsministeeriumi ametnikega toimunud kolme kohtumise protokolle ning kaebaja ja tema advokaadi poolt Tallinna Halduskohtule esitatud seisukohti, samuti arstlikku ekspertiisi.

13. Oma korralduses käsitles Vabariigi Valitsus kaebaja väljaandmise õiguslikke aluseid (sh kas seadusjärgne aegumistähtaeg on saabunud ja kas võimalik karmim karistus Ameerika Ühendriikides välistab kaebaja väljaandmise) ning kaalus avalikke ja rahvusvahelisi huvisid võrreldes kaebaja põhiõigustega. Vabariigi Valitsus leidis muu hulgas, et kaebajat ei ole võimalik Eestis kohtu alla anda, kuid tema süüdimõistmise korral Ameerika Ühendriikides võib ta karistuse kandmiseks taotleda enda ületoomist Eestisse. Vabariigi Valitsuse arvates ei välistanud kaebaja väljaandmist asjaolu, et tal on Eestis väike laps ja haige isa. Kaebaja tervise osas tugines Vabariigi Valitsus arstlikule ekspertiisile, mille kohaselt võis kaebaja reisida Ameerika Ühendriikidesse ja olla seal kohtu all hoolimata asjaolust, et tal on kõrge vererõhk.

14. Kaebaja esitas Vabariigi Valitsuse korralduse peale kaebuse Tallinna Halduskohtusse. Samuti taotles ta menetluse peatamist kuni ajani, mil lõpeb menetlus seoses tema väljaandmise õigusliku lubatavusega (vt punktid 8 ja 9 ülal).

15. 29. detsembril 2008 jättis Tallinna Halduskohus kaebaja kaebuse Vabariigi Valitsuse väljaandmiskorralduse peale rahuldamata. Menetluse peatamise taotluse osas märkis kohus, et pooleli ei ole ühtegi teist menetlust, kuna maakohtu määrus väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta ei ole edasikaevatav.

16. Kaebaja esitas apellatsioonkaebuse ja kordas Tallinna Ringkonnakohtule eelnevalt halduskohtule esitatud taotlust menetluse peatamiseks. 15. jaanuaril 2009 peatas ringkonnakohus menetluse vastavalt kaebaja taotlusele. Pärast menetluse jätkumist jättis Tallinna Ringkonnakohus 19. juunil 2009 halduskohtu 29. detsembri 2008. aasta otsuse muutmata. 5. augustil 2009 keeldus Riigikohus kaebaja kassatsioonkaebuse menetlusse võtmisest.

2. Vahistuse põhjendatuse kontrolli taotlus

17. Vahepeal, 25. mail 2009, taotles kaebaja Harju Maakohtult „[oma] vahistuse põhjendatuse kontrolli (ja [enda] vabastamist)“. Ta märkis, et ta on olnud vahi all üle kaheksa kuu, ilma et ta oleks välja antud või et tema väljaandmisest oleks keeldutud. Ta väitis, et kohaldama peaks kohtueelse kinnipidamise kohta käivaid kriminaalmenetluse seadustiku sätteid. Nende sätete kohaselt on kohtueelse vahistuse maksimaalne pikkus kuus kuud, mida võib pikendada ainult erandlikel asjaoludel. Antud juhtumil vastavat pikendust ei määratud. Samuti vaidles ta vastu põhjendatud kahtluse olemasolule, et ta on toime pannud kuriteo, ja väitis, et puuduvad tema kinnipidamise alused, nt põgenemise või uute süütegude toimepanemise oht.

18. 1. juunil 2009 vastas Harju Maakohtu kohtunik järgmise kirjaga:

„KrMS-i 19. peatükk, mis reguleerib väljaandmismenetlust, ei näe ette väljaandmisvahistuse põhjendatuse kontrolli. Harju Maakohtu eeluurimiskohtuniku määrusega 13. novembrist 2008.a tunnistati [kaebaja] väljaandmine Ameerika Ühendriikidele osaliselt õiguslikult lubatavaks, ühtlasi pikendati [kaebaja] vahi all pidamist kuni tema väljaandmiseni Ameerika Ühendriikidele või väljaandmisest keeldumise otsuse tegemiseni; nimetatud määrus on jõustunud. Seega tagastan Teile Harju Maakohtule saadetud taotluse.“

19. Kaebaja esitas apellatsioonkaebuse, tuginedes muu hulgas konventsiooni artikli 5 lõikele 4, mis näeb ette kinnipidamise õiguspärasuse perioodilise kontrolli asjades, mille alused võivad aja jooksul muutuda.

20. Apellatsioonkaebus jäeti Tallinna Ringkonnakohtu 25. juuni 2009. aasta määrusega rahuldamata. Ringkonnakohus nõustus kaebajaga, et maakohtu kirja tuleb käsitleda määrusena, kuna sellega lahendati menetluslikku küsimust, ja et kohtusse saadetud taotlust ei oleks tohtinud tagastada kirjaga. Mis puudutab kaebuse sisulist poolt, siis jättis ringkonnakohus muutmata maakohtu määruse taotluse läbivaatamisest keeldumise kohta põhjusel, et KrMS-i 19. peatükis, eriti §-s 447, mis reguleerib väljaandmisvahistust, ei ole selleks menetluslikke aluseid ette nähtud. Kohus märkis, et nimetatud sätte kohaselt ei tohi isikut väljaandmisvahistuses pidada üle ühe aasta.

21. 22. juulil 2009 keeldus Riigikohus kaebaja määruskaebuse läbivaatamisest, kuna kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt ei ole ringkonnakohtu määrus edasikaevatav.

22. Vahepeal, 10. juulil 2009, palus kaebaja Harju Maakohtul „teha otsus [tema] vahi alt vabastamise küsimuses“. Ta tugines KrMS § 447 lõikele 7, mis sätestas väljaandmisvahistuse maksimaalse pikkusena ühe aasta. Kaebaja palus kohtul teha määrus, mille resolutsioonis oleks selgesõnaliselt sätestatud, et ta vabastatakse vahi alt 17. septembril 2009.

23. 20. juulil 2009 keeldus Harju Maakohus taotluse läbivaatamisest. Kohus märkis, et kaebaja vahistuse õiguslik alus on sätestatud KrMS §-s 447 ja et vahistus on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse §-ga 20 ning Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 5. Lisaks märkis kohus, et KrMS § 447 lg 7 keelas pidada isikut väljaandmisvahistuses üle ühe aasta. Kaebaja puhul ei olnud üheaastane periood veel möödunud.

24. 10. augustil 2009 jättis Tallinna Ringkonnakohus kaebaja kaebuse eespool nimetatud määruse peale rahuldamata. Kohus leidis, et maakohus ei saanud oma 13. novembri 2008. aasta otsuses määrata kindlaks kaebaja vahistuse lõppkuupäeva, kuna ei olnud võimalik ette näha tema väljaandmise täpset kuupäeva. Ringkonnakohus märkis, et kui kaebajat ei ole 17. septembriks 2009 välja saadetud, siis ta vabastatakse hoolimata vastavasisulise selgesõnalise korralduse puudumisest 13. novembri 2008. aasta kohtuotsuse resolutsioonis.

3. Edasised arengud

25. Vahepeal, 4. augustil 2009, taotles kaebaja, et Vabariigi Valitsus tühistaks oma 12. detsembri 2008. aasta korralduse tema väljaandmiseks. Kaebaja väitis, et Eesti seaduses sätestatud viieaastase aegumistähtaja tõttu sai teda kohtu alla anda kuni 1. aprillini 2009, mistõttu ei ole tema väljaandmine enam lubatav. Tallinna Halduskohtule 11. augustil 2009 esitatud kaebuses palus kaebaja kohtul kohustada Vabariigi Valitsust andma haldusakti, millega tühistatakse tema väljaandmise korraldus. Samuti esitas ta esialgse õiguskaitse taotluse väljaandmismenetluse peatamiseks.

26. 14. augustil 2009 peatas Tallinna Halduskohus kaebaja väljaandmismenetluse 20. septembrini 2009. Riigi määruskaebuse alusel tühistas Tallinna Ringkonnakohus 24. augustil 2009 halduskohtu määruse. Ringkonnakohus leidis, et kaebaja vastu süüdistuse esitamine 26. novembril 2007 ja Ameerika Ühendriikide ametivõimude poolt 27. novembril 2007 antud vahistamismäärus katkestasid aegumistähtaja.

27. Vahepeal, 18. augusti 2009. aasta otsusega keeldus Vabariigi Valitsus rahuldamast kaebaja 4. augusti 2009. aasta taotlust anda haldusakt, millega tühistatakse tema väljaandmine. 24. augustil 2009 täiendas kaebaja oma eelmist halduskohtule esitatud kaebust (vt punkt 25 ülal), vaidlustas täiendavalt Vabariigi Valitsuse hilisema otsuse ja esitas teistkordse esialgse õiguskaitse taotluse.

28. 25. augustil 2009 anti kaebaja üle Ameerika Ühendriikide ametivõimudele ja ta viidi Eestist ära.

29. 11. märtsil 2010 tunnistas kaebaja end kokkuleppemenetluses Ameerika Ühendriikide Põhja-Carolina tsentraalpiirkonna ringkonnakohtus süüdi kelmuses Ameerika Ühendriikide vastu suures ulatuses. 17. juunil 2010 mõistis ringkonnakohtus talle karistuseks kolmekümne kolme kuu pikkuse vangistuse.

30. Riigi väitel võeti Ameerika Ühendriikides karistuse mõistmisel arvesse erinevaid ajavahemikke, mida kaebaja oli veetnud vahi all, sh väljaandmisvahistust Eestis.

31. 8. veebruaril 2011 kaebaja vabastati ning 4. märtsil 2011 naasis ta Eestisse.

B. Asjakohane riigisisene õigus

32. Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) 19. peatüki 2. jagu reguleerib väljaandmismenetlust. Väljaandmistaotlus edastatakse Justiitsministeeriumi ja Riigiprokuratuuri vahendusel Harju Maakohtusse, mis kontrollib isiku väljaandmise õiguslikku lubatavust. Seejärel otsustab Eesti kodaniku väljaandmise Vabariigi Valitsus. Vastava otsuse peale võib esitada kaebuse halduskohtule.

33. KrMS § 447 reguleerib isiku väljaandmisvahistust. KrMS § 447 lõikes 4 on sätestatud, et isikule ei või kohaldada väljaandmisvahistust, kui on ilmnenu väljaandmise õiguslikud takistused. Kõne all oleval ajal kehtinud KrMS § 447 lõikes 7 oli sätestatud, et isikut ei tohi väljaandmisvahistuses pidada üle ühe aasta.

34. KrMS § 452 lõikes 7 on sätestatud, et väljaandmisest keeldumise korral vabastatakse isik väljaandmisvahistusest.

35. KrMS § 451 reguleerib väljaandmise õiguslikku lubatavust puudutava kohtulahendi sisu. KrMS § 451 lõike 2 punktis 5 on ette nähtud, et määruses märgitakse kohtu otsustus ja põhjendused väljaandmisvahistuse kohta.

36. Kõne all oleval ajal kehtinud KrMS § 385 nägi ette, et määruskaebust ei saa esitada vahistamismääruse õiguslikku lubatavust puudutava kohtumääruse peale (§ 451).

KAEBUSED

37. Kaebaja kaebused võib kokku võtta järgmiselt:

(a) Konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkti f ja lõike 4 alusel kaebas kaebaja, et temalt vabaduse võtmine oli põhjendamatu; temalt võeti vabadus määramata ajaks; tema vahistust pikendava määruse peale ei olnud võimalik esitada määruskaebust; ja puudus menetlus, mille abil ta oleks saanud lasta kontrollida oma vahistuse põhjendatust.

(b) Ta kaebas ka konventsiooni artikli 8 alusel, et tema suhtes väljaandmisotsuse tegemisel ei võtnud ametivõimud arvesse tema isiklikku ja perekondlikku olukorda, ning mitmete muude küsimuste üle väljaandmismenetluses: vaidlustatud menetlus algatati ilma selge väljaandmistaotluseta Ameerika Ühendriikide ametivõimudelt; rikuti kaebaja kaitseõigusi ja tema õigust olla ärakuulatud; Eesti kriminaalõigust kohaldati tagasiulatuvalt; tema väljaandmine oleks pidanud olema välistatud seadusjärgse aegumistähtaja saabumise tõttu Eesti seaduste alusel; ja puudus võimalus kaevata edasi kohtumäärust tema väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta. Ta tugines konventsiooni preambulile ning artikli 6 lõikele 1 ja lõike 3 punktidele b ja c, artikli 7 lõikele 1 ning artiklile 13.

ÕIGUSKÜSIMUSED

A. Konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkti f ja lõike 4 väidetav rikkumine

38. Kaebaja kaebas, et temalt vabaduse võtmine Harju Maakohtu 18. septembri 2008 määruse ja seda pikendava 13. novembri 2008 määrusega oli põhjendamatu. Viimases

määruses ei täpsustatud tema vahistuse tähtaega ja selle määruse peale ei olnud võimalik esitada määruskaebust. Lisaks ei saanud ta kogu oma vahistusaja jooksul lasta kohtul kontrollida vahistuse põhjendatust, sest riigisisises õiguses puudub vastav menetlus. Kaebaja tugines konventsiooni artikli 5 lõike 1 punktile f ja lõikele 4, mis on sõnastatud järgmiselt:

„1. Igaühel on õigus isikuvabadusele ja -puutumatusel. Kellelki ei või võtta tema vabadust, välja arvatud seaduses kindlaksmääratud korras järgmistel juhtudel: [---]

f) seaduslik vahistamine või kinnipidamine, et vältida isiku loata sissesõitu riiki või et võtta meetmeid isiku väljasaatmiseks või -andmiseks. [---]

4. Igaühel, kellelt on võetud vabadus vahistamise või kinnipidamisega, on õigus taotleda menetlust, milles kohus otsustaks kiires korras tema kinnipidamise õiguspärasuse ning korraldaks tema vabastamise, kui kinnipidamine on õigusvastane.“

1. Artikli 5 lõike 1 punkt f

39. EIK märgib, et esialgselt tegi Harju Maakohus 18. septembril 2008 määruse kaebaja vahi all pidamiseks kaheks kuuks ja Tallinna Ringkonnakohus jättis 8. oktoobril 2008 selle määruse muutmata. Hiljem pikendati tema vahistust Harju Maakohtu 13. novembri 2008. aasta määrusega. EIK märgib, et kaebaja esitas EIK-i oma kaebuse 13. juulil 2009, s.o enam kui kuus kuud pärast lõplikku riigisisese kohtu otsust temalt vabaduse võtmise kohta. Sellest tulenevalt ei ole kaebus osas, milles see puudutab konkreetselt eespool nimetatud määrusi, esitatud õigeaegselt ning tuleb jätta läbi vaatamata kooskõlas konventsiooni artikli 35 lõigetega 1 ja 4.

40. Kuid EIK leiab, et artikli 5 lõike 1 punkti f alusel esitatud kaebust võib samuti käsitleda kaebusena, mis puudutab kaebajalt vabaduse võtmist kui kestvat olukorda. Sellisel juhul aegub artikli 35 lõikes 1 sätestatud tähtaeg kuus kuud pärast asjaspepuutuva olukorra lõppemist (vt nt *Báňas vs. Slovakkia*, nr 42774/04, punkt 38, 12. veebruar 2008; *Varnava jt vs. Türgi* [suurkoda], nr 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ja 16073/90, punkt 159, EIK 2009; ning *Bazjaks vs. Läti*, nr 71572/01, punkt 60, 19. oktoober 2010). EIK märgib, et käesolevas kohtuasjas esitati kaebus kaebaja vahi all olemise ajal ning seetõttu ei saa seda jätta läbi vaatamata nimetatud alusel.

41. Mis puutub sisulist külge, siis kordab EIK, et konventsiooni artikli 5 lõike 1 punkt f ei nõua, et kinnipidamist peaks mõistlikult pidama vajalikuks, nt et takistada isikut kuritegu toime panemast või põgenemast (vt *A. jt vs. Ühendkuningriik* [suurkoda], nr 3455/05, punkt 164, EIK 2009–...). Nimetatud säte nõuab üksnes, et tuleb „võtta meetmeid isiku väljasaatmiseks või -andmiseks“. Seetõttu ei ole artikli 5 lõike 1 punkti f tähenduses oluline, kas väljaandmise otsust ennast saab riigisisese õiguse või konventsiooni alusel õigustada (vt *Chahal vs. Ühendkuningriik*, 15. november 1996, punkt 112, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V; *Slivenko vs. Läti* [suurkoda], nr 48321/99, punkt 146, EIK 2003-X; ja *Sadaykov vs. Bulgaaria*, nr 75157/01, punkt 21, 22. mai 2008). Sellest hoolimata on mis tahes vabadusevõtmine artikli 5 lõike 1 punkti f teise poole alusel õigustatud üksnes niikaua, kuni toimub väljasaatmis- või väljaandmismenetlus. Kui sellist menetlust ei viida läbi vajaliku hoolsusega, siis ei ole kinnipidamine enam artikli 5 lõike 1 punkti f alusel lubatav (vt *A. jt vs. Ühendkuningriik*, punkt 164, ja *Chahal*, punkt 113, mõlemad eespool viidatud). Teisiti öeldes ei tohi kinnipidamise pikkus ületada aega, mis on mõistlikult vajalik saavutatava eesmärgi täitmiseks (vt *Saadi vs. Ühendkuningriik* [suurkoda], nr 13229/03, punkt 74, EIK 2008, ja *Raza vs. Bulgaaria*, nr 31465/08, punkt 72, 11. veebruar 2010).

42. Käesolevas kohtuasjas märgib EIK, et kaebaja vahi alla võtmise määrasid pädevad kohtud KrMS § 447 alusel. Kohus nõustub, et vahistamine oli artikli 5 lõike 1 punkti f

tähenduses seaduslik. Vahistuse pikkuse ja küsimuse osas, kas ametivõimud näitasid üles vajalikku hoolsust, märgib EIK, et kaebajat hoiti vahi all 17. septembrist 2008 kuni 25. augustini 2009, s.o veidi rohkem kui 11 kuud. EIK märgib, et see ajavahemik oli lühem kui KrMS § 447 alusel lubatud maksimaalne üks aasta. EIK võtab arvesse asjaolu, et Vabariigi Valitsuse esimene korraldus anda kaebaja välja tehti 20. novembril 2008 ja pärast selle korralduse tühistamist kaebaja kaebuse alusel andis Vabariigi Valitsus 12. detsembril 2008 uue, põhjalikumalt põhistatud korralduse. Järelikult kulus Vabariigi Valitsusel ainult paar kuud kaebaja väljaandmise üle otsustamiseks. Seejärel vaidlustas kaebaja Vabariigi Valitsuse korralduse kolmes kohtuastmes kuni Riigikohtuni, kes keeldus 5. augustil 2009 kaebaja määruskaebuse menetlusse võtmisest. Seega kestis kohtumenetlus vähem kui 8 kuud, mida ei saa pidada ülemääraseks, arvestades muu hulgas kaebaja kaebuste mahtu, teema olulisust ja keerukust ning põhjalikkust, millega ametivõimud sellesse suhtusid. Lisaks märgib EIK, et väljaandmiskorralduse kohtulik kontroll halduskohtus peatati umbes neljaks kuuks kaebaja taotlusel (vt punkt 16 ülal), et oodata ära, millega lõpeb tema edutu katse esitada eraldi menetluses ja ilma seadusliku aluseta määruskaebus Harju Maakohtu määruse peale, mis puudutas tema väljaandmise õiguslikku lubatavust (vt punkt 9 ülal).

43. EIK leiab kokkuvõtteks, et ametivõimud tegutsesid vajaliku hoolsusega ja et kaebaja vahistuse – tema väljaandmiseks võetud meetme – alused olid õiguspärased kogu tema kinnipidamise jooksul.

44. Eeltoodust tulenevalt on antud kaebus selgelt põhjendamatu ja tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

2. Artikli 5 lõige 4

a) Poolte seisukohad

45. Kaebaja väitis, et temalt võeti vabadus määratlemata ajaks ja et puudus menetlus, millega ta oleks saanud lasta kontrollida oma vahistuse põhjendatust. Kohtud olid keeldunud läbi vaatamast 25. mai 2009. aasta taotlust tema vahistuse põhjendatuse kontrollimiseks ja tema vabastamiseks. Kuna vastav menetlus puudus, ei olnud tagatud ametivõimude poolt maksimaalselt üheaastase väljaandmisvahistuse järgimine (KrMS § 447).

46. Riik väitis, et kaebus on selgelt põhjendamatu. Viidates subsidiaarsuse põhimõttele ja tuues välja, et kaebaja vahistamise oli määranud kohus, see oli jäetud muutmata ka apellatsioonistmes ning seda oli seejärel pikendanud samuti kohus, palus riik EIK-l tunnistada kaebus vastuvõetamatuks.

47. Mis puutub asja sisu, siis väitis riik, et kaebaja vahistamise oli määranud kohus, sellel oli õiguslik alus ja see oli kooskõlas konventsiooni artikli 5 lõike 1 punktiga f. Kaebaja poolt esimese astme kohtu määruse (18. september 2008) peale esitatud määruskaebuse üle otsustas ringkonnakohus (8. oktoober 2008). Lisaks pikendas tema kinnipidamist esimese astme kohus 13. novembril 2008. Vastavalt KrMS § 447 lõikele 7 ei tohi isikut väljaandmisvahistuses pidada üle ühe aasta.

48. Riik väitis, et kohustuste ulatus konventsiooni artikli 5 lõike 4 alusel ei ole sama kõikide vabadusevõtmise liikide puhul. Kuigi riigisisises kriminaalmenetluses võivad vahistamise alused ära langeda, on olukord väljaandmismenetluses erinev. Riik märkis, et pärast vahistuse pikendamist 13. novembril 2008 hoiti kaebajat vahi all veel ligikaudu 9 kuud (kuni 25. augustini 2009), ja tõi välja, et EIK on vaimsete häirega isikute kohtuasjades aktsepteerinud üheksakuulist ajavahemikku kohtuotsuste vahel (vt *Herczegfalvy vs. Austria*, 24. september 1992, punkt 77, seeria A nr 244).

b) EIK hinnang

49. EIK kordab, et konventsiooni artikli 5 lõige 4 annab vahistatud või kinni peetud isikule õiguse taotleda menetlust, mis puudutab menetluslikke ja sisulisi asjaolusid, mis on olulised temalt vabaduse võtmise „õiguspärasuseks“. „Õiguspärasuse“ kontseptsioonil artikli 5 lõike 4 alusel on sama tähendus kui lõike 1 alusel, seega on vahistatud või kinni peetud isikul õigus tema kinnipidamise „õiguspärasuse“ kontrollile mitte ainult vastavalt riigisisesele õigusele, vaid ka konventsiooni, sellesse kätketud põhimõtete ja artikli 5 lõikega 1 lubatud piirangute eesmärgi valguses. Konventsiooni artikli 5 lõikega 4 nõutud kontrolli ulatus ei ole sama igat liiki vabadusevõtmise puhul: see kehtib eriti, mis puudutab kohtuliku kontrolli ulatust. Kuid kontroll peaks olema piisavalt ulatuslik, et hõlmata neid asjaolusid, mis on olulised isiku kinnipidamise „õiguspärasuseks“ artikli 5 lõike 1 alusel. „Õiguspärasuse“ mõiste artikli 5 lõikes 1 ei viita üksnes kohustusele täita riigisisese õiguse sisulisi ja menetluslikke nõudeid, vaid see nõuab täiendavalt, et mis tahes vabadusevõtmine peab olema kooskõlas artikli 5 eesmärgiga (vt *A. jt vs. Ühendkuningriik*, punkt 202, ja *Chahal*, punktid 127–129, mõlemad eespool viidatud, vt ka eespool punktis 41 kokku võetud põhimõtteid).

50. EIK leiab, et käesolevas kohtuasjas sisaldus kaebaja vahistuse õiguspärasuse kontroll (vt *mutatis mutandis De Wilde, Ooms ja Versyp vs. Belgia*, 18. juuni 1971, punkt 76, seeria A nr 12) Harju Maakohtu 18. septembri 2008. aasta määruses, mille alusel ta võeti kaheks kuuks vahi alla (vt punkt 6 ülal). Tallinna Ringkonnakohus jättis selle määruse 8. oktoobril 2008 muutmata. Vahistuse õiguspärasuse kontrolli võib lisaks leida Harju Maakohtu 13. novembri 2008. aasta määrusest, millega kaebaja vahistust pikendati (vt punkt 8 ülal). EIK märgib, et viimati nimetatud määrusega ei määratud kaebaja kinnipidamise tähtaega – maakohus määras vahi all pidamise kuni tema väljaandmiseni või kuni tema väljaandmisest keeldumise otsuse tegemiseni. Hoolimata kindlaksmääratud tähtaja puudumisest viimati nimetatud kohtumääruses on EIK nõus, et KrMS § 447 sätestas väljaandmisvahistuse maksimaalse kestusena ühe aasta, ja märgib, et kaebaja tegelik vahistus Eestis lõppes 25. augustil 2009 (11 kuud ja 1 nädal pärast vahistamist), mil ta anti välja.

51. Järgmisena uurib EIK, kas käesolevas kohtuasjas oli kaebajal õigus taotleda oma kinnipidamise õiguspärasuse kontrolli menetlust artikli 5 lõike 4 alusel, pidades silmas esialgsetes määrustes sisaldunud kohtulikku kontrolli ja seadusega kehtestatud maksimaalset vahistuse kestust.

52. EIK on artikli 5 lõiget 4 puudutavas kohtupraktikas „vaimse häirega isikute“ kohta leidnud, et sellistel isikutel, keda on määramata või pikka aega kinni peetud, on põhimõtteliselt õigus, vähemalt juhul, kui puudub automaatne perioodiline kohtulik kontroll, taotleda „mõistlike intervallide järel“ kohtus menetlust, milles saaks tõstatada oma kinnipidamise „õiguspärasuse“ – konventsiooni tähenduses – küsimuse (vt *Stanev vs. Bulgaaria* [suurkoda], nr 36760/06, punkt 171, 17. jaanuar 2012). Automaatse perioodilise kontrolli vahele jäävad pikad intervallid võivad kaasa tuua artikli 5 lõike 4 rikkumise (vt muu hulgas *Herczegfalvy*, eespool viidatud, punkt 77). Artikli 5 lõike 1 punkti c ja lõike 3 kohase vahistuse puhul on vajalik „lühikeste intervallidega“ perioodiline kontroll sellise kinnipidamise rangelt piiratud kestuse tõttu (vt *Assenov jt vs. Bulgaaria*, 28. oktoober 1998, punkt 162, *Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII*, ja *Bezicheri vs. Itaalia*, 25. oktoober 1989, punkt 21, seeria A nr 164). Seega vajab käesolevas kohtuasjas vastamist küsimus, kas kaebaja 25. mai 2009 taotlus oma vahistuse põhjendatuse kontrolliks ja tema vabastamiseks esitati pärast „mõistliku intervalli“ möödumist tema kinnipidamist lubavate kohtumääruste tegemisest.

53. Hinnates selle ajavahemiku mõistlikkust, pärast mida kaebaja soovis lasta oma kinnipidamise põhjendatust kontrollida, on EIK võtnud arvesse artikli 5 lõike 4 alusel nõutud kontrolli olemust kõne all oleva konkreetset liiki vabadusevõtmise suhtes ja kohtuasja

konkreetseid asjaolusid. Kontrolli ulatus (vt punkt 49 ülal) on seotud eelkõige asjaoludega, mis võivad kujuneda ja millele antud hinnang võib aja jooksul muutuda, tuues kaasa perioodilise kontrolli vajaduse (vrd *Gaforov vs. Venemaa*, nr 25404/09, punkt 176, 21. oktoober 2010). Mõned vabadusevõtmise alused ja mõned konkreetse kohtuasja asjaolud võivad nõuda sagedasemat kinnipidamise õiguspärasuse kontrolli kui teised. Seoses väljaandmisvahistuse õiguspärasuse kontrolliga, nagu käesolevas kohtuasjas, on EIK arvamisel, et kontrolli ulatus ei pea olema nii lai ja kontroll ei pea olema nii sagedane, kui näiteks artikli 5 lõike 1 punkti c alusel vabaduse võtmise juhtudel.

54. EIK märgib, et kaebaja vahi alla võtmise kohtumäärused tehti 18. septembril, 8. oktoobril ja 13. novembril 2008. Neid määrusi teinud kohtud leidsid, et pooleliolev väljaandmismenetlus andis alust kaebaja vahistamiseks. Viimase määrusega pikendati kaebaja vahistust kuni tema väljaandmiseni või kuni tema väljaandmisest keeldumise otsuse tegemiseni. Kaebaja 25. mai 2009. aasta taotlus kinnipidamise põhjendatuse kontrolliks esitati rohkem kui kuus kuud pärast viimast kohtumäärust, millega oli otsustatud tema vahi alla võtmine. Selleks ajaks oli riik tema väljaandmise juba otsustanud (12. detsembril 2008) ja tema jätkuva kinnipidamise peamiseks põhjuseks oli see, et ta vaidlustas Vabariigi Valitsuse väljaandmiskorralduse ning et ta üritas vaidlustada Harju Maakohtu määrust tema väljaandmise õigusliku lubatavuse kohta.

55. Pidades silmas artikli 5 lõike 4 alusel nõutud kinnipidamise õiguspärasuse kontrolli üsna piiratud ulatust väljaandmisega seotud kohtuasjades – mis ei laiene nt küsimustele, kas kinnipidamine oli „vajalik“ kuritegude või põgenemise ennetamiseks (vt punktid 41 ja 49 ülal) –, märgib EIK, et kaebaja ei ole vaidlustanud asjaolu, et tema väljaandmismenetlus oli pooleli ajal, mil ta soovis lasta oma vahistuse põhjendatust kontrollida. Lisaks märgib EIK, et väljaandmismenetlus oli pidevalt kohtu kontrolli all – Tallinna Halduskohus tegi otsuse Vabariigi Valitsuse väljaandmiskorralduse kohta 29. detsembril 2008, Tallinna Ringkonnakohus tegi otsuse kaebaja apellatsioonkaebuse kohta 19. juunil 2009 ja Riigikohus tegi määruse kaebaja kassatsioonkaebuse menetluse võtmisest keeldumise kohta 5. augustil 2009. Vahepeal peatas ringkonnakohus menetluse kaebaja taotlusel, et oodata ära eraldi menetluse lahendus, milles ta soovis vaidlustada Harju Maakohtu 13. novembri 2008. aasta määrust. Selles menetluses tegi Tallinna Ringkonnakohus määruse 29. detsembril 2008 ja Riigikohus 15. mail 2009. EIK nõustub, et kaebaja kinnipidamise õiguspärasuse kohtulik kontroll sisaldus sisuliselt ka neis järjestikustes kohtulahendites, millest kõik käsitlesid kaebaja väljaandmise õiguspärasuse üht või teist aspekti. Kui kohtud oleksid leidnud, et kaebaja väljaandmine on muutunud õiguslikult võimatuks, nagu ta jätkuvalt väitis, või kui ametivõimud ei oleks suutnud tema väljaandmist lõpule viia ühe aasta jooksul alates tema vahistamisest, oleks ta vabastatud vastavalt KrMS §-le 447.

56. Kokkuvõtteks, võttes arvesse käesoleva kohtuasja asjaolusid – kaebaja väljaandmisvahistuse ja selle pikendamise määrasid kohtud, tema väljaandmise otsustas valitsus kiires korras ja sellele järgnevat, kaebaja poolt algatatud menetlustes ei seadnud kohtud kordagi kahtluse alla tema väljaandmise õiguspärasust –, ja võttes täiendavalt arvesse ametivõimude poolt asjaga tegelemise kiirust ning asjaolu, et kaebaja vahistuse maksimaalseks kestvuseks oli seadusega sätestatud üks aasta, leiab EIK, et kaebaja kinnipidamise õiguspärasuse kontroll oli kooskõlas konventsiooni artikli 5 lõike 4 nõuetega.

57. Eeltoodust tulenevalt on antud kaebus selgelt põhjendamatu ja tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõigetele 3 ja 4.

B. Muud konventsiooni väidetavad rikkumised

58. Kaebaja esitas veel mitmeid kaebusi seoses tema väljaandmisega Ameerika Ühendriikidele. Ta viitas konventsiooni preambulile ning artikli 6 lõikele 1 ja lõike 3

punktidele b ja c, artikli 7 lõikele 1 ning artiklitele 8 ja 13. Kuid võttes arvesse kõiki EIK käsutuses olevaid materjale, niivõrd kui vaidlustatud asjaolud kuuluvad kohtu pädevusse, leiab EIK, et neist ei nähtu mis tahes konventsioonis ja selle protokollides sätestatud õiguste ja vabaduste rikkumist. Eeltoodust tulenevalt on kaebus selles osas selgelt põhjendamatu ja tuleb jätta läbi vaatamata vastavalt konventsiooni artikli 35 lõike 3 punktile a ja lõikele 4.

Eeltoodust lähtuvalt EIK ühehäälselt

tunnistab kaebuse vastuvõetamatuks.

Søren Nielsen
osakonna sekretär

Nina Vajić
esinaine